

**ARKUSZ PRÓBNEJ MATURY
Z MATURITĄ
BIOLOGIA
POZIOM ROZSZERZONY**

Czas pracy: 180 minut

Instrukcja dla zdającego:

- Arkusz składa się z 23 zadań.
- Do uzyskania masz 60 punktów.
- Odpowiedzi i rozwiązania zapisz w miejscu na to przeznaczonym.
- Czas przeznaczony na rozwiązywanie arkusza to 180 minut.
- W rozwiązaniach zadań rachunkowych przedstaw tok rozumowania prowadzący do ostatecznego wyniku oraz pamiętaj o jednostkach.
- Możesz korzystać z Wybranych wzorów i stałych fizykochemicznych na egzamin maturalny z biologii, chemii i fizyki, linijki oraz kalkulatora prostego.

Zadanie 1

Hibernacja:

Niektóre zwierzęta zapadają w sen, aby przeczekać wysokie temperatury, a inne – żeby przespać temperatury niskie. W tym pierwszym przypadku stan odrętwienia nazywamy **estywacją**, a w drugim **hibernacją**. Hibernacja jest fizjologicznym stanem, w który przechodzi organizm, gdy temperatura otoczenia utrzymuje się przez pewien czas poniżej temperatury progowej, zazwyczaj poniżej 0° C. Następuje wtedy aktywacja specyficznych receptorów w mózgu, a następnie uaktywnienie grup genów odpowiedzialnych za regulację procesu hibernacji. Całkowicie przemarza wiele bezkręgowców, niektóre płazy, gady a także ryby. Wykształciły one specjalne mechanizmy zabezpieczające, oparte na produkcji glicerolu bądź glukozy czy trehalozy, obniżających temperaturę tworzenia się kryształków lodu.

Biologia w Szkole styczeń/luty 1/2018 (21) str. 6 Czy możemy przespać zimę? K. Dudek, P. Tryjanowski

Zadanie 1.1. (0-1)

Podaj, jaka właściwość wody powoduje, że przemarzanie zwierząt w procesie hibernacji jest dla nich niebezpieczne?

Zadanie 1.2. (0-1)

Uzasadnij, że zwierzęta zapadające w sen zimowy muszą zaprzestać żerowania na wiele dni wcześniej.

Zadanie 1.3. (0-1)

Opisz zmiany zachodzące w ciele organizmu hibernującego dotyczące pracy serca i układu oddechowego.

Zadanie 1.4. (0-1)

Obserwowano, że niektóre zwierzęta (niedźwiedź, nietoperz) niepokojone w czasie zimowej hibernacji przez człowieka lub wybudzające się z powodu chwilowego ocieplenia, miały problemy z ponownym zapadnięciem w hibernację i mniejszą szansę na prawidłowe wybudzenie się z niej wiosną, podczas gdy wiewiórka przespiająca zimę większość dni, budzi się w dni cieplejsze, żeruje i ponownie zasypia bez jakichkolwiek konsekwencji. Określ prawdopodobną przyczynę tego zjawiska.

Zadanie 2

Ponieważ u ludzi znaleziono również gen PDK4, którego ekspresja uaktywnia się w czasie hibernacji wiewiórek, niektórzy lekarze planują wykorzystanie hibernacji do leczenia chorobliwej otyłości, przeprowadzania operacji kardiochirurgicznych i neurologicznych. Problemem nierozwiązanym obecnie jest jednak niebezpieczeństwo hipotermii, powstawanie odleżyn, zanik mięśni i demineralizacja kości w czasie zbyt długiego przebywania człowieka w bezruchu w niskich temperaturach.

Biologia w Szkole styczeń/luty 1/2018 (21) str. 6 Czy możemy przespać zimę? K. Dudek, P. Tryjanowski

Zadanie 2.1. (0-1)

Zanik mięśni następuje również u kosmonautów przebywających na orbicie okołoziemskiej. Określ, czy w obu podanych przypadkach działa ta sama przyczyna?

Zadanie 2.2. (0-1)

Wykaż, że gdyby rzeczywiście udało się wprowadzić człowieka w stan hibernacji, to po wybudzeniu należałoby zastosować kurację hormonalną by zminimalizować skutki hibernacji, dotyczące zwłaszcza układu kostnego.

Zadanie 2.3. (0-1)

Hibernacja dotyczy zwierząt występujących na terenach północnych kuli ziemskiej. Podaj, czy na terenach równikowych również występuje podobne zjawisko?

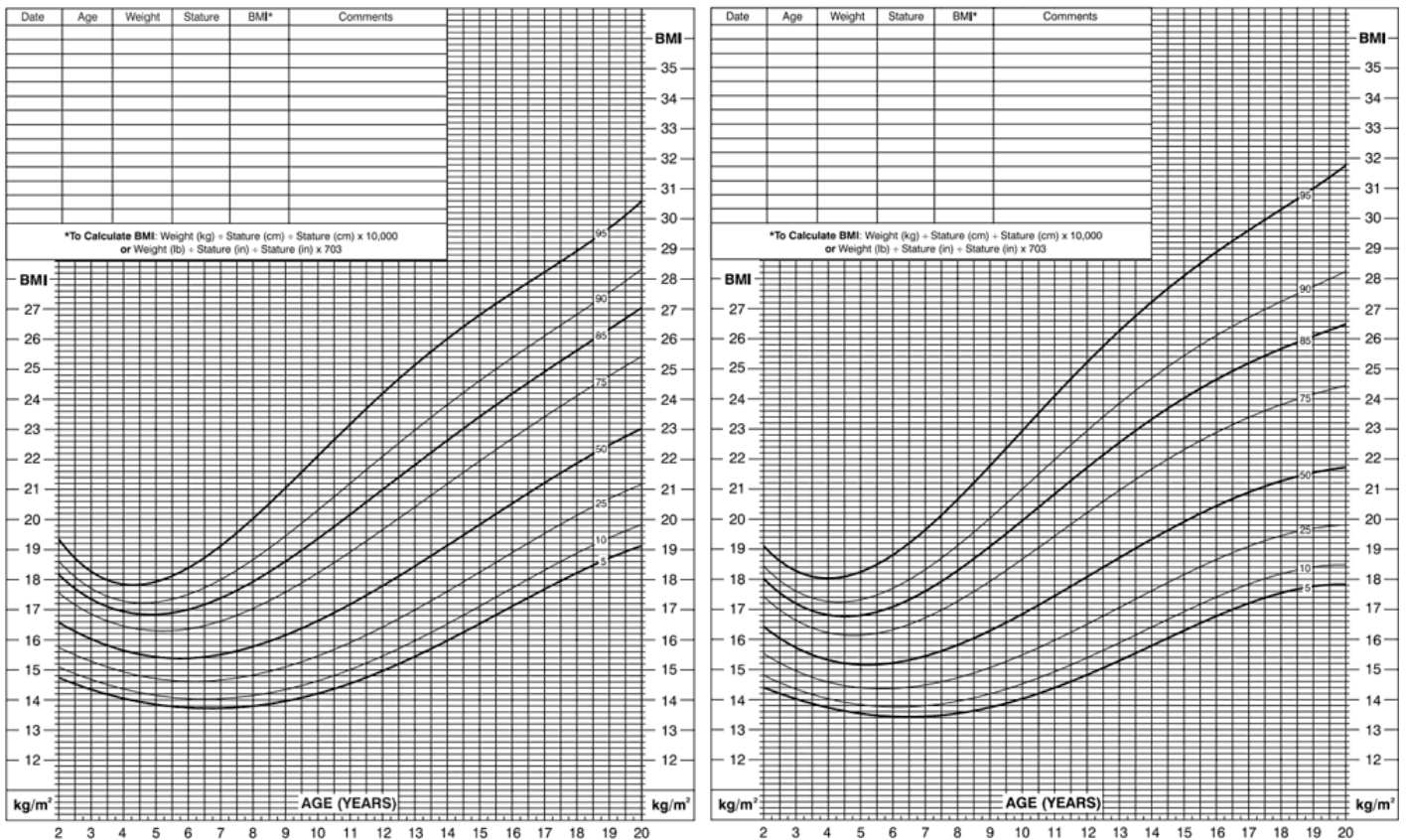
Zadanie 2.4. (0-1)

Wymień przynajmniej 2 ssaki polskie i jednego gada lub płaza, które zapadają w sen zimowy.

Zadanie 3

BMI oblicza się w ten sam sposób dla dzieci i dorosłych, jednak kryteria stosowane do interpretacji wyniku dla dzieci i młodzieży są różne od kryteriów dla dorosłych – głównie z dwóch powodów: ilość tłuszczu zmienia się z wiekiem oraz ilość tłuszczu jest różna u dziewcząt i chłopców. Wzór do obliczeń wskaźnika dla dzieci i dorosłych jest taki sam. Do interpretacji wyników dla dzieci i młodzieży w wieku 2 - 20 lat służą siatki percentylowe. Percentyl jest najczęściej stosowanym wskaźnikiem w ocenie wielkości i wzorców wzrostu poszczególnych dzieci. Wskazuje względne położenie wielkości Body Mass Index dziecka w stosunku do dzieci w tym samym wieku i tej samej płci. Inaczej mówiąc, percentyl o wielkości 50 wskazuje, że najwięcej dzieci danej płci posiadało taki wynik. Należy pamiętać, że BMI nie jest narzędziem diagnostycznym. Gdy dziecko ma za wysoki wskaźnik BMI jak na swój wiek i swoją płć, w celu ustalenia, czy problemem jest nadmiar tłuszczu, dalszą ocenę będzie musiał przeprowadzić lekarz. Ocena ta może obejmować pomiar grubości fałdy skórnej, ocenę prowadzonej diety i nawyków żywieniowych, aktywności fizycznej, a nawet wywiad środowiskowy.

Siatka percentylowa dla chłopców w wieku 2 - 20 lat i dla dziewcząt w wieku 2 -20 lat:

<https://www.bmi-kalkulator.pl/dzieci>

Zadanie 3.1. (0-1)

Uzasadnij stosowanie u dzieci siatki per centylowej, a nie jak u dorosłych- opisu samego wyniku?

Zadanie 3.2. (0-1)

Porównaj prawidłowe BMI chłopca i dziewczynki w wieku 7 lat i 19 lat.

Zadanie 3.3. (0-1)

Podaj przykłady 3 grup produktów, które powinny znaleźć się w diecie młodego człowieka (18 lat).
Uzasadnij swój wybór.

Zadanie 3.4. (0-1)

Wykaż, że młodzież w wieku 12 – 16 lat może, bez szkody dla zdrowia, spożywać większe ilości pokarmów niż osoby starsze.

Zadanie 3.5. (0-1)

Uzasadnij, że anoreksja i bulimia dotyczą przede wszystkim osób w młodym wieku (rozwijają się w przedziale wieku 12 – 22 lata).

Zadanie 4. (0-1)

Dzieci bardzo niechętnie zjadają jogurty i twarożki naturalne a preferują smakowe, zwłaszcza owocowe.
Określ niebezpieczeństwo spożywania zbyt dużej ilości takich produktów.

Zadanie 5

Naukowcy wiążą wzrost poziomu stresu występujący zwłaszcza u ludzi zamieszkujących miasta z zanieczyszczeniem światłem ich otoczenia. Lampy uliczne i neony zapalające się w momencie zapadania zmierzchu zaburzają bowiem zegar biologiczny człowieka. Hamują wydzielanie melatoniny synchronizującej pracę wielu narządów a jednocześnie włączającej reakcje antyzapalne i antyoksydacyjne. Melatonina wpływa na pobieranie pokarmu, ułatwia zasypianie, współreguluje wydzielanie hormonów, w tym hormonu wzrostu, obniża ciśnienie krwi, poziom glukozy i temperaturę ciała. Badania wykazały, że najsilniejszy wpływ na człowieka ma światło koloru niebieskiego (400 – 500 nm), emitowane np. przez ekrany tabletów, komputerów, smartfonów i kontrolne lampki urządzeń podłączonych do prądu. Jednocześnie wzrosła ilość godzin przebywania ludzi w pomieszczeniach zamkniętych, oświetlonych - zwłaszcza zimą - światłem sztucznym, zubożonym w fale o długości 460 - 480 nm.

Zadanie 5.1. (0-1)

Wymień dwie choroby cywilizacyjne, których podłożem może być zanieczyszczenie światłem niebieskim środowiska człowieka.

Zadanie 5.2. (0-1)

Uzasadnij, że osoby używające przed snem smartfonów, pracujące z użyciem komputera mogą mieć kłopoty z zasypianiem.

Zadanie 5.3. (0-1)

Określ, jakie światło powinno być stosowane w klasach szkolnych, zwłaszcza w godzinach porannych, a jakie w domowej sypialni.

Zadanie 5.4. (0-1)

Wykaż znaczenie dla organizmu człowieka wzrostu ilości melatoniny wieczorem a spadku w godzinach porannych.

Zadanie 5.5. (0-1)

Uzasadnij, że długie nocne przesiadywanie przed ekranem komputera może być przyczyną nadwagi.

Zadanie 6

Badania nad pamięcią roślin ujawniły istnienie genu FLC, sterującego kwitnieniem roślin strefy umiarkowanej. Okazało się, że gen ten aktywny jest jesienią i blokuje kwitnienie rośliny (np. jabłoni, bzu lilaka). W ciągu zimy, pod wpływem stresu spowodowanego niskimi temperaturami staje się nieaktywny, co doprowadza wiosną do zakwitania rośliny.

Zadanie 6.1. (0-1)

Podaj nazwę zjawiska wyłączającego gen FLC u roślin.

Zadanie 6.2. (0-1)

Określ, czy gen ten jest również aktywny u roślin strefy umiarkowanej przeniesionych w warunki strefy tropikalnej. Jakie są skutki takiej zmiany warunków życia rośliny.

Zadanie 6.3. (0-1)

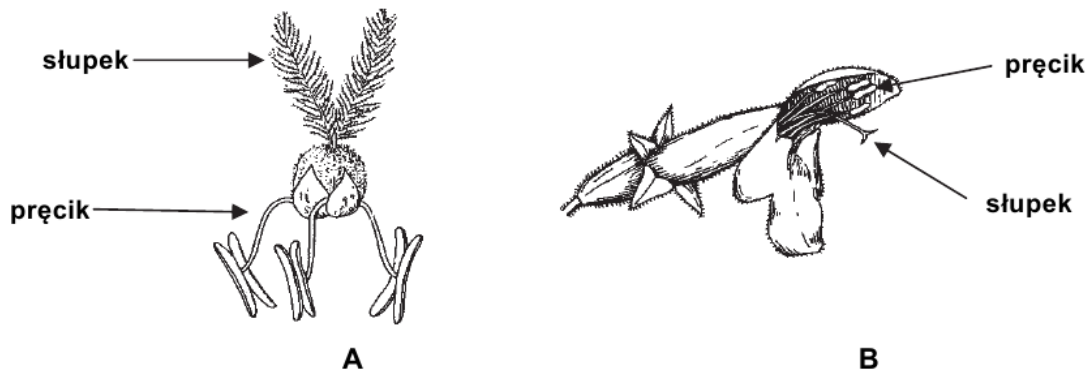
Zarówno zboża ozime jak i bez lilak wytwarzają pąki kwiatowe jesienią. Natomiast zimę zboża ozime przetrwają dzięki okrywie śnieżnej a bez lilak zrzuca liście i spowalnia swój metabolizm. Określ, gdzie znajduje się miejsce percepcji bodźca termicznego tych roślin.

Zadanie 6.4. (0-1)

Czy coraz cieplejsze zimy z małą pokrywą śnieżną są korzystne czy niekorzystne z punktu widzenia właścicieli sadów. Odpowiedź uzasadnij.

Zadanie 7. (0-2)

Jedną z cech roślin nasiennych jest wykształcanie kwiatów a następnie nasion. Kwiaty te zbudowane są z okwiatu i części generatywnych – słupeków i pręcików. Budowa ich okwiatu mówi nam o sposobie zapylania danej rośliny. Rycina przedstawia dwa kwiaty. A jest to kwiat trawy, B kwiat czyścica. Wykaż, że różnią się one budową ze względu na inny sposób zapylania.

Na podstawie: M. Podbielkowska, Z. Podbielkowski, *Biologia z higieną i ochroną środowiska*, Warszawa 1986.

Zadanie 8

Wzrost roślin zależy od dostępności pierwiastków, zarówno w okresie wzrostu jak i kwitnienia i owocowania. Pierwiastki te można podzielić na makro- i mikroelementy. Ich niedobór wywołuje specyficzne objawy chorobowe. Rośliny potrafią jednak, w czasie niedoboru, wyczołgać niektóre pierwiastki z organów starszych i przekierować je do organów młodych. Do takich pierwiastków nazywanych ruchliwymi należą N, P, Mg, K. Z kolei pierwiastki trwale wbudowane w tkanki, określane jako nieruchliwe, to Fe, B, Cu, S, Ca.

Zadanie 8.1. (0-1)

Określ, na jakich liściach będziesz szukał objawów chlorozy - młodych czy starych?

Zadanie 8.2. (0-1)

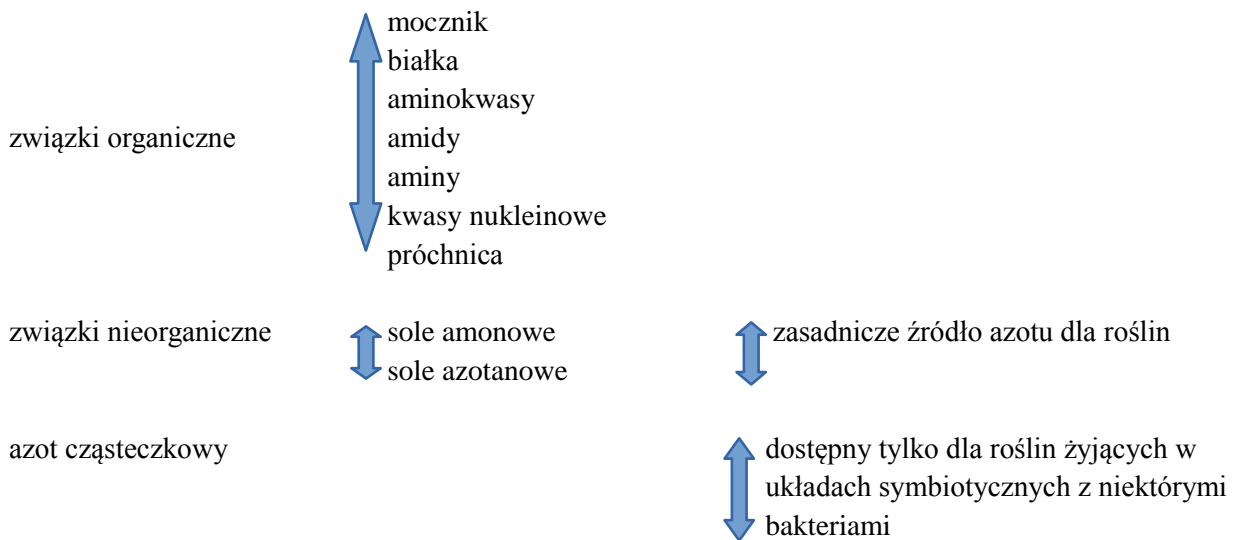
Wymień pierwiastki biogenne określane jako ruchliwe.

Zadanie 8.3. (0-1)

Wykaż korzyść, jaką odniesie roślina z możliwości przekierowania niektórych pierwiastków do młodych liści.

Zadanie 9.

Rysunek przedstawia źródła azotu i ich dostępność dla roślin:

W. Czerwiński *Fizjologia roślin* PWN 1981

Związki azotowe w różnym stopniu są wypłukiwane z gleby. Jony azotanowe, słabo wiązane przez glebę są wypłukiwane wodami opadowymi podobnie jak mocznik, natomiast jony amonowe są przez glebę silnie sorbowane. Wiele roślin i organizmów glebowych posiada enzym ureazę, rozkładającą mocznik do amoniaku. Amonifikacja białek przebiega z małą intensywnością. Rocznie około 2-3 % azotu organicznego ulega mineralizacji. Nitryfikacja prowadząca do powstania związków azotanowych wymaga natomiast dostępu powietrza i wody.

Zadanie 9.1. (0-1)

Uzasadnij, że proces amonifikacji jest dla roślin korzystniejszy w niektórych warunkach niż proces nitryfikacji.

Zadanie 9.2. (0-1)

Określ, dlaczego gruba warstwa próchnicy jest świadectwem żyzności gleby.

--

Zadanie 9.3. (0-1)

Wskaż nazwę organizmów należących do bakterii przeprowadzających proces nityfikacji.

- a) Azotobakter b) Nitrosomonas c) Rhizobium d) cyjanobakterie

Zadanie 10. (0-1)

Podkreśl w zdaniu właściwe wyrazy tak, by zdanie było poprawne:

Molekularny mechanizm otwierania szparek w liściach roślin polega na zjawisku dyfuzji jonów K^+/Ca^{2+} zachodzącym zgodnie / przeciwnie do różnicy potencjałów wodnych komórek. Otwieranie/zamykanie szparek jest procesem aktywnym.

Zadanie 11. (0-1)

Zaznacz układ komórek, obrazujący moment otwierania aparatu szparkowego:

		Komórki przysparkowe	Komórki szparkowe
a)	Potencjał osmotyczny	- 1,2 kPa	-14 kPa
	Potencjał turgorowy	0,2 kPa	2,4 kPa
b)	Potencjał osmotyczny	-4,5 kPa	-1,2 kPa
	Potencjał turgorowy	0,01 kPa	0,2 kPa

Zadanie 12

W procesach metabolicznych zwierząt powstają szkodliwe substancje, które muszą być usuwane z ich organizmów. Proces usuwania ich często jest związany z utratą wody.

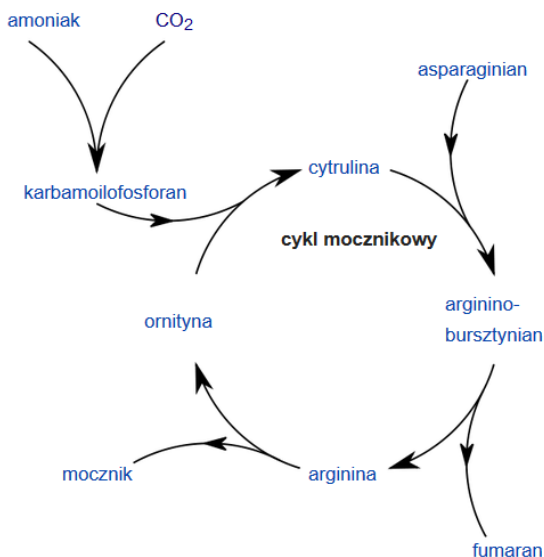
Zadanie 12.1. (0-2)

Przyporządkuj nazwy układów wydalniczych do podanych przedstawicieli świata zwierząt:

a. protonefrydialny ...	1. larwa kijanki
b. metanefrydialny ...	2. wróbel domowy
c. cewki Malpighiego ...	3. szczupak
d. przednercze ...	4. wyplawek czarny
e. pranercze ...	5. dżdżownica
f. zanercze ...	6. paż królowej

Zadanie 13

Cykl mocznikowy przedstawiony na schemacie poniżej zachodzi u człowieka w komórkach wątroby. Natomiast pomiędzy komórkami tkanek i wątrobą jony amonowe transportowane są jako składowe glutaminianu, glutaminy, asparaginianu, asparaginy.

https://pl.wikipedia.org/wiki/Cykl_ornitynowy

Zadanie 13.1. (0-1)

Podaj przyczynę takiej formy transportu jonów amonowych.

Zadanie 13.2. (0-1)

Określ, czy przedstawiony proces ma charakter anaboliczny czy kataboliczny.

Zadanie 13.3. (0-1)

Wyjaśnij, dlaczego proces ten zachodzi w komórkach wątroby.

Zadanie 14. (0-1)

Adhezja to proces przylegania do powierzchni. Bakterie wywołujące zakażenia gardła, jelit lub dróg moczowych produkują czynniki o wysokim powinowactwie do receptorów komórek śluzówki. Bez tych czynników wiele patogenów nie mogłoby doprowadzić do rozwinięcia się choroby.

Określ znaczenie adhezji u wymienionych bakterii.

Zadanie 15. (0-1)

Zgorzel gazowa powodowana jest rozwojem bakterii bezwzględnie beztlenowej *Clostridium perfringens*, powodującej tzw. gangrenę rany. Często w leczeniu ran zainfekowanych zgorzelą stosuje się komory hiperbaryczne. 45 minutowy zabieg polega na umieszczeniu kończyny w komorze i stopniowym zwiększaniu ciśnienia parcjalnego tlenu do 3 atm. a następnie obniżaniu do wartości ciśnienia atmosferycznego.

Wykaż przyczynę skuteczności tego zabiegu w zakażeniu laseczką *Clostridium perfringens*.

Zadanie 16. (0-1)

Wiriony wirusów posiadających osłonkę zazwyczaj uwalniane są z komórek gospodarza na drodze pączkowania, a wirusów bezosłonkowych- na drodze lizy.

Określ przyczynę różnicy w uwalnianiu wirionów tych wirusów.

Zadanie 17. (0-1)

W trakcie obserwacji fauny na wyspach Galapagos Karol Darwin opisał organizmy spotykane również na pobliskim lądzie stałym (Ameryki Pd). Jednak gatunki występujące na wyspach różniły się od lądowych np. kormorany z Galapagos nie latają.

Spośród podanych poniżej wskaż dokończenie zdania:

Odkrycie to pozwoliło Darwinowi sformułować jedno z założeń teorii ewolucji:

- A. życie na Ziemi zmienia się i podlega ewolucji
- B. organizmy wywodzą się od wspólnego przodka
- C. ewolucja polega na przeżywaniu organizmów najlepiej przystosowanych do środowiska
- D. większość gatunków wykazuje dużą rozrodczość.

Zadanie 18

Mechanizm ewolucji nazwany przez Karola Darwina **doborem naturalnym** opiera się na założeniu drobnych różnic w morfologii, fizjologii i zachowaniach osobników należących do jednego gatunku oraz pojawiającym się spontanicznie mutacjom. Siłą napędową jest konkurencja (walka o byt), powodowana rozrodczością organizmów i dążeniem do przetrwania. W wyniku długotrwałego działania doboru naturalnego dochodzi do powstania nowych gatunków.

Zadanie 18.1. (0-1)

Uzasadnij, że dobór sztuczny związany z działalnością człowieka jest przyczyną powstawania przede wszystkim różnic w obrębie wybranego gatunku a nie nowych gatunków.

Zadanie 18.2. (0-2)

Podaj dwa pośrednie dowody ewolucji wskazujące na zmiany zachodzące w gatunkach pod wpływem izolacji geograficznej organizmów.

Zadanie 18.3. (0-2)

Wiedząc, że rozpad promieniotwórczy uranu ^{238}U wynosi 4,5 mld lat, potasu ^{40}K 1,42 mld lat, węgla ^{14}C 5730 lat **wskaż**, poziom którego z nich należy zbadać by określić wiek znalezionych stromatolitów (formacji skalnych węglanu wapnia, powstałych jako efekt uboczny rozwoju pierwszych sinic prekambryjskich) a który posłuży do określenia wieku pierwszych lądowych roślin (ryniofitów).

Zadanie 19. (0-1)

Warany to największe współcześnie występujące jaszczurki. Niemal wszystkie są drapieżne lub żywią się padliną. Występuje u nich również kanibalizm. Obserwacja waranów z Komodo wykazała, że młode osobniki są najaktywniejsze w upalnych godzinach południowych, rano i wieczór spędzając na drzewach, a stare żerują na ziemi w godzinach rannych i wieczornych. Rozmiary dorosłego warana wahają się od 2 do 3,5 m przy masie ciała do 90 kg.

Podaj prawdopodobną przyczynę zróżnicowania czasu żerowania na ziemi waranów młodych i starych.

Zadanie 20. (0-1)

Obecnie media nagłaśniają problem czystości powietrza, dotyczący wielu miast Polski. W szkołach i na miejskich bilbordach prowadzi się kampanię pod hasłem *Nie pal śmieci, nie truj dzieci*. Działania mają doprowadzić do obniżenia zawartości w powietrzu pyłu zawieszzonego, zwłaszcza frakcji o małych rozmiarach.

Wyjaśnij dlaczego zapylenie powietrza jest szczególnie groźne dla dzieci.

Zadanie 21

Bromelie i paproć *Platyserium andinum* popularnie nazywana łosimi rogami lub płasklą rosną w lasach tropikalnych na konarach wysokich drzew (wys. 25 m). Do konarów przytwierdzają się tarczowatymi liśćmi tworzącymi jakby pochwę – zbiornik gromadzący wodę i próchnicę. W zbiorniku tym mogą nawet rozwijać się kijanki płazów nadrzewnych. Wydalane przez nie związki azotowe trafiają do zbiornika wody płaskły.

Zadanie 21.1. (0-2)

Określ zależność łączącą płasklę z drzewem, na którym rośnie i zależność łączącą płasklę z kijanką płaza nadrzewnego.

1. *płaskla – drzewo*:
2. *płaskla – kijanka*:

Zadanie 22

Zespół Marfana to choroba występująca u jednego na 5 tys. noworodków. Charakteryzuje się zaburzeniem tkanki łącznej. Tkanka ta jest obficie wypełniona substancją międzykomórkową i odgrywa ważną rolę jako struktura wspierająca zwłaszcza układ mięśniowo – szkieletowy, a także inne części ciała, na przykład serce lub oczy. Gen odpowiedzialny za zespół Marfana znajduje się w chromosomie 15, w długim ramieniu na pozycji 15q21.1 Symptomy choroby to nadmierne powiększenie pnia aorty, wysokie czoło, skolioza, płaskostopie, długie palce. Ryzyko przekazania dziecku genu zespołu Marfana przez osobę chorą i rozwój objawów u dziecka wynosi 50%.

Rewolucja Genetyczna tom 8 str 114 Nauka ekstra Biblioteka Gazety Wyborczej 2011 r

Zadanie 22.1. (0-1)

Określ czy jest to choroba warunkowana autosomalnie czy sprzężona z chromosomem płciowym.

Zadanie 22.2. (0-4)

Chora na zespół Marfana matka i zdrowy ojciec spodziewają się dziecka. Jakie jest prawdopodobieństwo, że urodzi się zdrowe. Oznaczając allele zastosuj literę M dla allelu dominującego i m dla recesywnego; zaznacz, który z nich powoduje chorobę i w jakim układzie alleli.

Zadanie 22.3. (0-1)

Określ częstotliwość alleli p i q w danej populacji.

Zadanie 23

Wyizolowano białko, a następnie zbudowano mRNA zawierające kodony dla tego białka. W oparciu o te sekwencje można dokonać translacji następnej cząsteczki takiego samego białka, ale nie można ze stuprocentową dokładnością określić sekwencji kodonów na DNA.

Zadanie 23.1. (0-2)

Podaj dwie przyczyny powodujące niemożność dokładnego określenia sekwencji DNA dla tego białka.

Zadanie 23.2. (0-1)

Zapisz sekwencję kodonów dla fragmentu tego białka:

N metionina-seryna-tyrozyna-cysteina- C